

ТЕОЛОШКЕ ПРЕДСТАВЕ У ДЕЛУ ПРОТО–ИСАИЈЕ

Стевица П. Матко*
Православни
богословски факултет,
Универзитет у Београду

Апстракт: У раду су кроз опис пророчке службе и живота Светио пророка Исаије, уз анализу библијског текста сагледане најважније теолошке теме у делу Прото–Исаије (Ис. 1–39).

Пророчка служба захтевала је целој човека који је морао навештавати Божије поруке верно, искрено и храбро, јер пророк служи Речи, чува је и објављује без обзира на последице, што се може видети из описе Исаијиног живота. Књига Светио пророка Исаије најбогатија је месијанским месима, па је неки називају и старозавешним јеванђељем. Најважније теолошке теме у делу Прото–Исаије су виђење Славе Господње и позив Исаији да пророкује (Ис. 6), као и улога Господње речи у историјском догађању. С Божијим доушењем, од негог посматрача Исаија постаје учесник Теофаније и на крају извршиоца онога што је видео и што му је било додељено као пророчка служба. Од важних теолошких тема ту су још и вера, правда, најава Помазаника и остварење Месијанског времена, односно најава доласка Дана Господњега који ће бити дан спасења за једне, а дан суда за друге.

За старозавешну теологију Светио пророк Исаија је значајан стога што је остворио историју Израља према будућности најавивши велики догађај спасења (рођење Деве–Сина).

Кључне речи: Пророчка служба, Св. пророк Исаија, месијанска меса, Деве–Син, Помазаник.

1. Увод

Свето Писмо је сведочанство Завета (Савеза) Бога са човечанством које се, кроз старозавешну и новозавешну Цркву, Божијем позиву одавало. Свето Писмо Старог Завета, а нарочито пророчке књиге, о томе

* s.p.matko@gmail.com.

јасно говори управо на примеру старозаветне Цркве, претхристовског Израиља, народа Божијег.

Пророк види оно што други не виде, разуме оно што други не разумеју, говори оно што други не очекују и не очекује да ће то други прихватити. Стварност Божије речи, којој пророци служе, коју преузимају у себе утеловљујући је у себи и објављујући је, јесте једна од најважнијих пророчких теолошких тема. Значајно за теологију старозаветних пророка јесте чињеница да реч Божија постаје саставни део пророкове личности и судбине, јер се пророкова судбина често сламала на истини речи Божије, а реч Божија доводи људе пред одлуку да је прихвате или да се пред њом затворе и не приме је у срце своје.

Још једна од важних теолошких тема старозаветних пророка јесте најавна доласка Спаситеља у свет. Дан Спаситељев представља сусрет Бога и изабраног народа, при чему ће тај сусрет постати тренутак истине о народу и његовим вођама, јер је за једне ово дан спасења а за друге дан суда. То зависи од начина на који ће се људи поставити према Богу у том тренутку. Због тога је Дан Спаситељев увек двозначан: за једне ће то бити одбацивање и осуда, а за друге спасење и охрабрење (Мт. 24, 36–41; Мт. 25, 34–46). „За пророке Израиља није било необично да савремене догађаје тумаче у склопу Божијих намера са Израиљем. Исаија и Јеремија су у своје време указивали на Асирију и Вавилонију као на механизме свога суда“ (Куган 2006: 416).

2. Пророци и пророчка служба

Човек је одувек желео да искорачи из своје ограничености и да успостави директан контакт са Неограниченим. „Пророци у Старом Завету били су Богом просвећени и надахнути људи, које је Бог у разна времена издвајао из средине изабраног народа и одређивао на одвојену од свештеничке службу“ (Поповић 1908: 1).

Свето Писмо за пророке користи неколико назива. Међу њима су: *роех* – виделац [1. Сам. 9, 9; 1. Дн. 9, 22; *хозех* – визионар (2. Сам. 24, 11; Ам. 7, 12)]; *иш Елохим* – човек Божији (често за Илију и Јелисеја, 1. Цар. 13, 1; 20, 28); *иш харуах* – човек духа. Тако је пророк онај који говори испред – у име кога или пре чега. Ово друго значење ће наглашавати апокалиптика а и Нови Завет гледајући на старозаветно пророчство као на објаву Исусовог доласка.

„Пророчко је послање тражило целог човека. Пророк је морао бити сасвим у служби Божијој. Морао је Божију поруку навештавати верно, не претварајући се, искрено и храбро“ (Rebić 1982: 74). Пророк је

човек коме догађај пророчког позива мења живот јер улази у посебан однос с Богом. Тај први доживљај их обележава за цео живот и на њему се касније инспиришу (Јер. 1, 4–19; 15, 10–21). Бог је Онај који изабира без обзира на способности, доба и друштвени положај.

Пророк увек мора имати исти мотив у доношењу поруке као и сам Бог – љубав према народу и саосећање са њиховом ситуацијом. То се јасно види из 2. Дн. 36, 15: „[...] слао је к њима зарана своје гласнике [...] јер му бијаше жао својега народа и својега Пребивалишта“. Зато је за пророка важно да колико има љубави према Богу и колико разуме његову поруку, исто толико да има љубави и разумевања према народу. Ма како била тешка Божија порука, народ никада није тај који треба да буде уништен. Бог жели увек да уништи само грех.

Пророчки позив и службу би дакле могли да видимо у та два чина: пренети народу добијену поруку од Бога и посветити се молитви за исти тај народ, заступати га пред Богом.

Пророк својом поруком комуницира на два основна начина: речима и пророчком акцијом. Темељни начин остваривања пророчке службе јесте усмено изражавање поруке, која тек после бива записана.

Пророштво је доказ Божије бриге којом је походио свој народ и покушавао да га води путем живота, а пророци утеловљење мистерије Божијег присуства и љубави у нашој историји.

3. Живот и пророчка служба Светог пророка Исаије

3.1. Порекло Светог пророка Исаије

Свети пророк Исаија (чије име у преводу значи: „Господ спасава“) био је из племена Венијамина, од царског рода. Родио се у Јерусалиму око 760. године пре Христа. Отац му је Амос, рођени брат Амасије цара јудејског. Васпитан у страху Божијем и научен закону Господњем, Исаија када постаде пунолетан ступи у законити брак, узевши богобојажљиву жену која такође беше пророчица. Њено име није нам познато. „Неки износе мишљење како је реч о правој пророчици као што је била Олда, коју срећемо у 2. Цар. 22, 14 и 2. Дн. 34, 22. Други опет мисле како је такво име добила због тога што је била удата за пророка, а неки иду дотле да износе апсурдну претпоставку како је заправо „храмска проститутка“. Међутим из самог текста (8, 3) тешко се може закључити о чему је заправо реч“ (Лујџи 2010: 158). Она му је родила два сина, који су имали симболична имена: „Остатак ће се вратити“ (7, 3) и „Брз на грабеж – хитар на плен“ (8, 1.3). Њихова симболична имена односе се

на поруку коју Господ преко пророка преноси народу. О томе сам свети пророк каже: Приступих к пророчици, то јест к супрузи мојој, коју узех за жену из збора девица што у храму Господњем до пунолетства свог служачу Господу; она беше врлинска и света, навикнута да се непрестано моли, и удостојена благодати пророчке због богоугодног живота свог (упор: Ис. 8, 3). Она је названа пророчицом из два разлога: прво, што је била пророкова супруга, и друго, што и сама добила од Бога дар пророковања. И она заче од мужа свог Светог Исаије пророка, и роди синове. Стога Исаија говори: „Ево ја и деца коју ми даде Бог“ (Ис. 8, 18). Овде, по мишљењу тумача, свети пророк говори о својој рођеној деци. Блажени Јероним нам преноси по јеврејском казивању и то, да је Свети Исаија био по мајци деда цару Манасији, мучитељу свом, јер се Манасија родио од кћери његове Офовије, удате за цара Језекију.

„Исаија је као што је већ речено – потицао из Јерусалима и деловао је цело време у Јерусалиму, што је било од необичне важности за његову теологију. По његовом стилу, по разноврсности његових слика и тема, по врло истанчаном осећају за језик и по концизности изражавања може се закључити да је посредни човек који је био сасвим изображен, вероватно у школама јеврејске мудрости, што се види из његовог речника (Ис. 1, 3. 26; 3, 3; 5, 19.21; 6, 9; 9, 5; 10, 13). Из чињенице да је Исаија имао приступ цару многи су закључивали да је био или царски саветник или пак да му је отац заузимао неко високо место поред цара. Па ипак, према темама које обрађује Исаија, може се рећи да он ни у једноме случају не штити угледнике и богаташе, него да је његова делатност, напротив, усмерена према потлаченима и обесправљенима“ (Лујић 2010: 159).

3.2. Делатност Светог пророка Исаије

Пророчка служба Светог Исаије збила се у тешко време за јеврејски народ. У дане овог великог пророка Израилско царство је престало да постоји, а Јудејско је проживљавало своје последње године пред Вавилонским ропством. Овај болни удес, потчињење *изабраној народа* под тешку руку незнабожачких царева, био је јеврејском народу казна од Господа зато што се одметнуо од Бога, све више и више тонући у безакоњу и идолопоклонству. Нарочито је Израилско царство силно одступило од завета Божијег, због чега је убрзо и кажњено, док је у Јудејском царству повремено блистала нада на бољу будућност. А што се у Јудеји није потпуно угасио огањ свете ревности по Богу, и што је Господ оклевао са казном, треба се у главном захвалити пророчкој делатности Светог пророка Исаије.

Асиријом је у периоду од 745. до 727. године пре Христа владао Тиглат–Пилесер III који је стално предузимао освајачке походе на запад. „Асирска политика освајања посегла је за једном од три тактике, од којих су све биле немилосрдне. Политика је често остваривана у три етапе: захтевање од локалних владара да се добровољно покоре; насилно покоривање ако до добровољне предаје није дошло; кажњавање било какве непослушности или побуне преузимањем контроле над управом, депортовање локалних вођа и замењивање становништва узетог из других места“ (Куган (прир.) 2006: 362).

Исаијина пророчка служба обухвата време од 740. до 701. године пре Христа и могли би је поделити у четири периода.

Први њериод (В. Ис. 1–3 и Ис. 5) траје од 740. до 736. године пре Христа; то је време од позива у пророчку службу до почетка сиро–јефремовског рата. Свети Исаија био је призван на пророчку службу у време цара јудејског Озије. Цар Озија беше син цара Амасије, рођеног брата Исаијиног оца Амоса. Исаија, обилазећи отаџбину, а нарочито пролазећи улицама Јерусалима прориче *њраведни суд* који ће се ускоро десити ако се не обрате Господу и Његовом Закону.

Дрући њериод (В. Ис. 5, 25–29; 7–8; 9; 17; 28) је време царовања Ахазовог (736–716) и обухвата сиро–јефремовске ратове, 736–735. године пре Христа. „Тиглат–Пилесер је остваривао вољно покоривање, или је присилио на њега, на западу све до око 738. године пре Христа и био је савезима северно и источно од своје државе током три или четири године након поменутог датума. Асирски званични извештаји заједно са библијским приказима, преносе шта се догађало између 735. и 732. године пре Христа“ (Куган (прир.) 2006: 362–363).

Политичка ситуација је била таква, где су Дамаск и Северно јеврејско (Израиљско) царство покушали да увере цара Ахаза, који је био на челу Јужног јеврејског (Јудејског) царства, да узме учешће у савезу против Асирије. „Резин је образовао коалицију побуњеника, којој је припадао и Фекај из Израиља: настојао је да у њу увуче и Јудеју“ (Куган (прир.) 2006: 363). Пророк Исаија долази до сазнања да је њега Бог изабрао да се супротстави цару Ахазу. „Исаија носи поруку и симболични чин, који поприма обличје његовог сина Сеарајасува (чије име намерно има двосмислено значење: ‘онај ко је остао вратиће се / само онај ко је остао ће се вратити’ – и претња и обећање)“ (Куган (прир.) 2006: 364). Исаија тада стаје пред цара Ахаза и покушава да га одврати од тог савеза, јер завера, коју су сковали Резин и Фекај, неће имати успеха, и не треба је се ни плашити, нити јој се треба супротстављати. Пошто се цар Ахаз колебао, завереничка коалиција је применила силу и опсела Јерусалим с намером да уместо колебљивог Ахаза поставе

неког другог, попустљивијег за владара. „Коалиција је напала Јерусалим, вероватно 734. али је Ахаз одлучио да пошаље добровољни данак Тиглет-Пилесеру, тражећи за узврат од њега да интервенише. Тиглет-Пилесер вероватно није ни планирао ништа друго. У походу 734. године прошао је средишњом Сиријом и стигао до феничанске обале; освајао је град за градом, почев Библоса на југу и окончаваши акцију учвршћивањем граничног града Газе и границе са Египтом. Само то је могло бити довољно да се застраши сиријско-израиљска коалиција и натера на повлачење од Јерусалима“ (Куган (прир.) 2006: 363). Завера је наравно пропала, а Самарија је у наредној деценији пострадала. Исаија затим настоји да цара одврати и од неопрезне и кобне политике прихватања вазалног односа према Асирији. Често је долазио у двор да цару пренесе Божију поруку, али је цар Ахаз, заузет овоземаљским бригама, затворио врата пророку. На крају, цар Ахаз је одлучио да се упрегне у асирски јарам. „Ахазова понизна порука Тиглат-Пилесеру то представља на следећи начин: ‘Слуга сам (и син) твој, ходи избави ме из руку цара Сирскога и из руку цара Израиљева који се подигоше на ме.’ Овај потез и цареву одговорност за нови положај у који је dospела Јудеја оштро критикују књиге о царевима: то је била понизна понуда Ахаза Тиглат-Пилесеру за заштиту која ће уништити Јудеју“ (Куган (прир.) 2006: 367).

Исаија је наставио своју делатност, с тим што се сада обраћа целом народу. Обилазећи улице и тргове, говори против асирског савеза и владине верске политике. Јудин непријатељ нису ни Дамаск ни Северно јеврејско (Израиљско) царство, већ управо Асирија, јер ће „ослобођење“ које доносе Асирци бити постављање свог идола на Сиону. Међутим, народ га одбија, како му је то Господ у виђењу саопштио, и Исаија се повлачи (В. Ис. 8, 16–18) у самоћу готово 18 година, где созерцава и поучава своје ученике и чека свој час.

Трећи период (В. Ис. 14, 28–32; 18; 20; 28, 7–22; 29, 1–14; 30, 8–17) је време цара Језекије (716–687). Ахазов син Језекија ступа на престо 716. године пре Христа. „Сурове обавезе које су Јудеји биле наметнуте нису нестале у време Језекије, који се држао политике повиновања асирским захтевима, постављаним пред вазалну Јудеју, коју је, пре нешто мање од једне деценије усвојио његов отац Ахаз“ (Куган (прир.) 2006: 371). Цар Језекија је у верским питањима поступио као реформатор, а Исаија постаје царев саветник. Цар га у почетку слуша и препушта му вођење политике. Исаија се показао као човек изузетно бистар и јасних погледа. Исаија жели да сав верски и друштвени живот буде прожет верношћу Богу и закону. „Исаија је, изгледа, остао оштар критичар друштва својих сународника током готово три деце-

није и стално је прозивао владајући слој Јудеје“ (Куган (прир.) 2006: 371). Жељан овоземаљске власти, Језекија напушта пророка Исаију и почиње да води своју политику.

Четврти период (В. Ис. 1, 4–9; 10, 5–15.27–32; 14, 24–27; 28–32) је други покушај цара Језекије да уз помоћ Египта ослободи Јужно јеврејско (Јудејско) царство. Наиме, цар Језекија покушао је са другим царевима да ступи у савез ради ослобођења од вазалског односа према Асирији.

Асиријом је тада владао Сенехериб (705–681), а Језекија је преузео на себе да организује јужносиријске државе против њега. Као и раније, Египћани су нудили помоћ, а овај пут то је учинио нови фараон Шабитко (702–690). Пошто се залагао да сви учествују у побуни, Језекија је прибегавао и војној сили против оних који се нису одазвали позиву. Устанак је изазвао репресалије Асирије и довео до опустошења Јудејског царства, поробљавања већег дела земље и још је постојала опасност од заузимања Јерусалима и потпуног потчињавања цара Језекије Асирији. Наиме, војска цара Сенехериба опколила је Јерусалим, а извесни чиновник цара Сенехериба, Раб–Шаке, који је знао јеврејски, упозорава Јудејце шта их може снаћи ако се не предају. У очајању, Језекија је потражио савет Исаије, који га је посаветовао да има смирену веру у Божију заштиту града. „Изгледа да су на крају преговори довели до услова предаје. Језекија би остао на престолу, са Јудејом која је поново прихватила вазални положај и обавезе годишњег плаћања пореза и данка; велико обештећење, изван уобичајеног ратног плена, требало је да буде пренето Сенехерибу; пространи делови царства – они освојени у јеку борби – требало је да буду подељени између филистејских градова–држава (Аскалон, Ашдод, Газа и Екрон) оданих Асирији. Тегобан споразум, који је ипак поштедео Језекију и Јерусалим“ (Куган (прир.) 2006: 382). Исаија се тада повлачи. Очајан због пораза и уништења које је донео Јудеји, после три године умире и цар Језекија.

3.3. Чуда Светог пророка Исаије

Свети пророк Исаија био је и велики чудотворац: када је у Јерусалиму за време опсаде од туђинаца била велика беда, а нарочито оскудица у води, Свети пророк Исаија молитвом својом изведе извор воде испод горе Сиона, и тај извор би назван Силоам, то јест послан, као од Бога, жедним људима ради молитве пророкове. Чудесан је био тај извор, јер воду даваше само Јудејцима, а за странце биваше сув.

Исто тако свети пророк молитвом својом избавио је град Јерусалим од опсаде варварске. Јер једне ноћи изиђе анђеоски Господњи и поби у табору асирском сто и осамдесет пет хиљада; и кад се пробудише

ујутру, видеше мноштво мртвих. Од тога се препаде Сенехерим и побеже са стидом од Јерусалима, и остаде у Ниневији где је и убијен од својих синова (В. Ис. 37, 36–38).

Још је Свети пророк Исаија исцелио цара Језекију од болести којом се разболео на смрт, и известио га од стране Господа, да му се ради молитве и суза додаје његовом веку петнаест година. И као доказ истинитости тога Господ поврати сунце за десет степени по степенима по којима беше сишло (В. Ис. 38, 4–8). Тај дан је био дуг и сличан је био дану у који је Исус Навин зауставио сунце побеђујући непријатеље. Ово чудо удиви сав свет, па је цар вавилонски Меродах Валадан син Валаданов, послао изасланика са писмом и даровима у Јерусалим цару јудејском Језекији, пошто је чуо да је био болестан на смрт па оздравио. Питао га је и за чудо које се збило са сунцем, јер и за то беше чуо цар вавилонски. Језекија се веома обрадовао изасланицима цара вавилонског, и показао им је све ризнице своје; али то није било по вољи Господу. „Тада дође пророк Исаија к цару Језекији и рече му: Шта су говорили ти људи и одакле су дошли к теби? А Језекија рече: из даљне земље дошли су к мени, из Вавилона. А он рече: шта су видели у твом двору? А Језекија рече: видели су све што има у мом двору; није остало ништа у ризницама мојим да им нијесам показао. Тада рече Исаија Језекији: чуј ријеч Господа над војскама. Ево доћи ће вријеме када ће се однијети у Вавилон све што има у кући твојој, и што су сабирали оци твоји до данас, неће остати ништа, вели Господ. И синове твоје, који ће изаћи од тебе, које ћеш родити, узеће да буду дворани у двору цара Вавилонскога“ (Ис. 39, 3–7). Ово пророштво Светог Исаије испунило се касније, а цар Језекија је скончао у миру, и био сахрањен поред својих предака.

3.4. Смрт Светог пророка Исаије

После кончине цара Језекије почео је да влада син Језекијин Манасија (698–642), коме беше дванаест година. Владао је 55 година, најдуже из лозе Давидове. Нажалост, чинио је што је зло пред Господом, јер када постаде пунолетан показао се као отпадник од вере,¹ подиже храмове идолима и жртвеник Ваалу, и клањао се идолима, и храм Господњи оскврњи идоолским жртвама, и синове своје проведе кроз огањ, као што су чинили идолопоклоници, и врачао је и гатао, и искварио је људе Господње привевши их идолопоклонству. Убијао је оне који нису ишли за њим, проливши веома много невинне крви, док није залио Јерусалим крвљу до гуше. Изобличаван и ружен због тога од Светог пророка

¹ Исто тако је учинио и Јулијан Апостата (361–363), римски император – *џрим. ауиџ*.

Исаије, он се распалио јарошћу; исто тако и кнезови јерусалимски, као и многи од народа, напунише се гнева на пророка Божијег. Јер он, изобличавајући их за тешке грехе, називао их је кнезовима содомским: „Чујте реч Господњу, кнезови Содомски; послушајте закон Бога нашега, народе Гоморски!“ (Ис. 1, 10). Овако их назва пророк Божји због њихове покварености, пошто су гадним делима својим били слични Содому и Гомору. Не подносећи такво изобличавање, сви они заједно са царем својим тражили су да убију светог пророка. И заиста, по наређењу цара Манасије Свети пророк Исаија био је преструган дрвеном тестером ван Јерусалима. Тако, велики пророк Божији мученички сконча у дубокој старости, када му је било сто двадесет и шест година.

Овако велича светог пророка Божијег Исаију Исус, син Сирахов: „Руком Исаијином Господ избави људе своје, уништи војску Асирску, и сатре их анђео његов, јер Језекија учини што је добро пред Господом и учврсти се на путевима Давида оца свога, што заповеди Исаија пророк, велики и веран у виђењу свом. У дане његове поврати се сунце, и додадоше се године царевом веку; духом великим он виде оно што ће се десити најпосле, и утеши тужне у Сиону; чак показа вековечне тајне“ (Сир. 48, 23).

После убиства Светог пророка Исаије неки богобојажљиви људи узели су његово часно тело и сахранили га близу оног Силоамског извора што га Свети Исаија изведе молитвом. А тамо га погребеше, да би молитвама пророка Божијег Исаије и после његове смрти непресушно текла вода из Силоамског извора. Поред тог извора била је подигнута бања, у коју касније Господом Христом би послан да се умије и прогледа слепац од рођења коме Господ помаза очи калом од пљувачке (В. Јн. 9, 1–38).

4. Књига Светог пророка Исаије

4.1. О књизи

„У свим Библијама данашња књига пророка Исаије стоји на првом месту од свих пророка. У вавилонском Талмуду се пророчке књиге излажу овим редом: Јеремија, Језекиљ, Исаија. Међутим, и у књизи Исуса сина Сирахова, у гл. 48, тзв. ‘Химни отаца’, књига пророка Исаије налази се на челу великих пророка. Исти такав распоред сусрећемо и у МТ (масоретском тексту)“ (Ердељан 2008: 140). Називи Књиге пророка Исаије су: 1. јеврејски: *Јешаја*; 2. грчки: *Исаијас*; 3. латински: *Исаиас*, и 4. црквенословенски: *Књија пророка Исаији*.

Критичари рационалисти сматрају да Књига пророка Исаије није дело једног писца. Исто тако, није нам познато ни како је књига настала

у садашњем облику. Зна се да је настајала у дужем периоду, да је сложеног литерарног карактера, као и да су многе речи из књиге приписане пророку Исаији. У савременој библијској науци, Књигу пророка Исаије можемо поделити на три дела: првих 39 глава је написао Прото–Исаија, од 40. до 55. писао је Дефтеро–Исаија, а од 56. до 60. Трито–Исаија. Првих 39 глава је Исаијино (првих 36 су целина, а 37–39. су историјски уметак). Главе 40–55. (најважније главе) су читава теологија Господња. „Иако је књига пророка Исаије настала у различитим временима и на делу је три или више писаца, ипак сви дишу једним духом, духом пророка Исаије. У свим деловима имамо ону темељну Исаијину мисао: Јахве је трипут Свети Бог. Смисао, постојања Израиља јесте вера у Јахвеа, свеукупно предање, ослонац на Јахвеа. Израил то одбија, зато долази *йраведни суд*, али не суд уништења него спасења. У патњама изгнанства, понижења и рушења Израил ће поново васкрснути“ (Томић 1987: 18).

Књига пророка Исаије је најбогатија месијанским местима, па се назива и старозаветним јеванђељем, а пророк Исаија старозаветним јеванђељистом. Ова књига у данашњем облику има 66 глава. Критичари рационалисти примећују да су, и поред овакве поделе Књиге пророка Исаије на три дела, поједини одломци из првог дела из VI и V века или чак и млађи, али да је највећи део оригиналан и да потиче из VIII века. Наравно, то су пророчанства: 1–11; 14, 24–27; 18, 28–32.

„У Библији књига Исаије пророка отвара низ пророчких књига. То је била најчитанија књига, што доказују и два потпуна рукописа, засад једина, пронађена у Кумрану (1947). Пророку Исаији приписују се и неке апокрифне књиге (Вазнесење Исаијино, Мучеништво Исаије, Виђење Исаије), што доказује да је овај пророк био вољен и цењен у предању“ (Томић 1987: 17–18).

4.2. Садржај првог дела књиге (Ис. 1–39)

Сходно данас општеприхваћеној подели Књиге пророка Исаије на три књиге, пажњу ћемо усмерити на Прото–Исаију, односно на први део књиге (1–39). Критичари рационалисти сматрају да ни текст Прото–Исаије није тако јединствен како би се могло очекивати, јер је књига састављена од различитих делова (В. Ис. 1, 29–31; 3, 25 – 4, 1; 5, 14–17.24; 8, 19.21–22; 10, 27–32 [33–34]) који су настајали у различито време, а који чине структуру књиге.

Први део Књиге пророка Исаије по општој подели изгледа као једна целина, али се поставља питање да ли су и наведени различити делови у себи јединствени. Према увелико прихваћеном мишљењу, садржај књиге (Ис. 1–39) могао би се овако поставити:

1. Пророчанства против Јудеје и Јерусалима (Ис. 1–12). Ова пророштва можемо поделити у пет група: прву групу чине речи које су сакупили ученици пророка Исаије; другу групу чине прве проповеди пророка Исаије; трећу групу чине различити фрагменти; четврту групу чини Књига о Емануилу, и пету групу чини псалам, односно доксологија, коју је додао неки позни ученик да би заокружио овај део.

2. Пророчанства против страних народа (Ис. 13–23). Ова пророштва настала су већим делом у периоду пред пад Самарије (721. године пре Христа). Збирка је закључена тек после ропства, а многа пророштва нису дело пророка Исаије.

3. Велика апокалипса (Ис. 24–27).

4. Збирка претњи (Ис. 28–33).

5. Мала апокалипса (Ис. 34–35).

6. Историјски додатак (Ис. 36–39). Овај последњи део је преузет из 2. Цар 18, 13.17 – 20, 19, и садржи традиције везане за пророка Исаију. Она има апологетски карактер, а додали су га Исаијини ученици, јер су желели да ставе до знања да је пророк имао право. „Против пророка Исаије као аутора (ових делова) говори: 1) Што у Ис. 37–38 имамо извештај о смрти Сенахиримовој (681), иако тешко да је Исаија тада могао бити у животу, и 2) Што се овде Тирхака назива етиопским царем, а у доба пророка Исаије он је био само претендент. Према томе, ове главе потичу из пера редактора књиге у време вавилонскога ропства“ (Ердељан 2008: 146).

Пажљивим читањем књиге можемо видети да догађаји нису наведени хронолошки. „Вероватно је прво настала књига о Емануилу и циклус о Асирији, а затим су се ређали додаци и умеци“ (Томић 2006: 102).

5. Месијанска пророштва

5.1. Месијанска идеја

Падом наших прародитеља Адама и Еве настаје месијанска припрема, која се продужава све до Јована Крститеља. Ова припрема обухвата историју целокупног човечанства, јер је Бог моћан да утиче на све ствари у времену и простору. Свето Писмо нам показује да је теодикеја Старога Завета, посредством изабраног Израиља, постала теодикеја Новог Завета – хришћанства. Од прародитељског пада уједно настаје и род људски на земљи, као и стварање првог породичног живота. После Адама, нарочити положај у континуитету ове прве породице човечанства заузима Сит. Ноје, као утешитељ и

посредник свете историје даје свој благослов Симу, као побожном извршиоцу својих дужности.

Нарочити положај у еволуцији месијанске идеје патријархалне епохе заузима Авраам, који се по Божијој наредби одваја од многобожачког народа, напуштајући своје родитеље и отаџбину. Тада је Аврааму дат благослов Божији, да ће се у семену његовом благословити сви народи, а то је тачно означавање племена из кога ће изаћи Месија, јер је Он потомак Авраамов преко Кога ће бити благословени сви Јевреји и незнабошци. Тако, настањем Авраамовим у Ханаану, настаје почетак формирања *Изабраног народа Божијег*. Верна породица Авраамова, учинивши завет свој са Богом, временом се развила у многобројни народ Израил, па с једне стране јесте изабрани народ тадашњег човечанства уколико је одређен да над осталим многобожачким народима врши свој спасоносни позив. С друге стране је пак народ будућности уколико је одређен да заврши историјску еволуцију спасења.

Религиозне идеје јеврејског народа могу се поделити у две групе: прво, у опште религиозне идеје (односе се на општи однос човека и света према Богу), и друго: специфичне јеврејске идеје (баве се личним односом јеврејског народа према Богу, као Богу Израиља). Идеја да је Бог изабрао јеврејски народ као свој, и да му је искључиво због тога чинио добротина, допуњена је другом идејом, да му је Бог дао Закон с претпоставком, да ће исти чувати као ризницу нових добротина. Срж свега сачињава идеја да је Бог у откривењу свом Израилу дао многе налоге и законе, да би му и могао дати многе награде. Што је више ова идеја обузимала свест народа као целине и појединаца, утолико су све више они гледали ка будућности, а нарочито онда када је садашњост била зла. Дакле, религиозна свест се у каснија времена сконцентрисала у нади на будућност. Због тога је религиозни живот јеврејског народа сву своју пажњу усмеравао на испуњење закона у нади неке будуће славе. Али, не само будућност јеврејског народа, већ и будућност света уопште узима се у обзир, јер судбина свих људи и народа ставиће се пред суд самог Бога или Изасланика Његовог – Месије, цара Израилевог. У светлости овог откривења познао је Израил човечанску непотпуност у свој својој дубини као грешну. Својим откривењем, Бог је усадио те идеје у свест јеврејског народа са врло великом, дубоком и богатом њиховом садржином.

5.2. Порекло месијанског пророштва

Оно што нас занима јесте порекло месијанског пророштва: како је произашло, и како су Израил, а нарочито пророци, до тога дошли. Очигледно је да су месијанска пророштва дело Божијег откривења. Без

признања да је пророцима кроз откривење Бог саопштавао своју вољу, апсолутно је немогуће разумети значај пророштва Старог Завета. Путем Божијег откривења дата су сва пророштва патријарсима, Мојсију, Давиду и осталим пророцима. Као Изабрани народ Божији, Израил је у откривењу познао Онога кога идолопоклоници нису разликовали од предмета из њихове непосредне близине. Док је Израил сматрао да је он изабрани народ, одређен да благослов пружи целом свету, дотле су идолопоклоници могли само пожелети да Онај, који их је створио, може да их спаси од греха и смрти. Бог се и једнима и другима јављао у откривењу, с том разликом што су Га идолопоклоници схватили као Творца, а Израилци као Творца и Спаситеља. Дакле, Израил је био позван да буде носилац тог откривења, и да кроз себе да свету Богочовека, Који је пре векова рођен, али је требало у веку да се појави. Као невидиви Бог утицао је на створања по подобју своме да Га предосете и представе, и тако, овом мистичном комуникацијом објаве и припреме Његов долазак. Зато је Израил следовао стопама Његовим ходећи по траговима Онога, Који се временом приближаваше, и тражећи сенке које је Он успут бацао, говорећи кроз уста патријараха, Мојсија, Давида и пророка својих. Присуство Богочовека на земљи десило се тек после вековима дугог чекања и припремања Царства Његовог на два начина: догађајима у свету и речима пророка. Историја човека, који је пао са првобитне висине на коју га је Бог приликом његовог стварања поставио, јесте уједно и историја његовог подизања: прво обећано, а затим реализовано Спаситељем Исусом Христом, Који је испунио сва обећања и сва пророштва. Зато, долазак Христов на свет јесте уједно Историја и Пророштво.

5.3. Месијанска места код Прото–Исаије

Књига пророка Исаије својим богатством и месијанским идејама спада у ред најистакнутијих пророчких списа. Њен утицај на друге књиге је очигледан, а Нови Завет наводи ту књигу више него било којој другој. Њеним цитатима почиње своје проповеди Јован Крститељ, а сам Христос јавно наступа први пут у Назарету читајући Књигу пророка Исаије (В. Лк. 4, 16–21; Мт. 12, 17–21; Мк. 4, 11–12).

На почетку књиге, од 1. до 5. главе, наилазимо на три Исаијина пророчка говора изречена у време цара Осире Губавог (781–740).

Прву главу Књиге пророка Исаије можемо назвати уводом у књигу, а садржи у себи *Први пророчки говор* у коме пророк живим и јасним бојама описује ниско морално стање Јудејаца: „Да грешна народа! народа огрезла у безакоњу! сјемена зликовачкога, синова покваренијех! оставише Господа, презреше свеца Израилјева, отступише натраг. Што бисте још били би-

јени кад се све више одмећете? Сва је глава болесна и све срце изнемогло. Од пете до главе нема ништа здрава, него убој и модрице и ране гнојаве, ни исцијеђене ни завијене ни уљем заблажене“ (Ис. 1, 4–6). Морална поквареност Изабраног народа разгневила је Господа, јер Он не прима формално вршење обредног закона, односно лицемерство (Ис. 1, 11–15). Осим ових грехова, пророк их оптужује и за мито, неправду, угњетавање сиротих и удовица (Ис. 1, 21–24). Позива их на покајање и да се поправе. У супротном им предсказује страдање, јер то „уста Господња рекоше“ (Ис. 1, 16–20). Потом пророк наговештава крај свим бедама и патњама, односно Јудејци ће се вратити из ропства у које ће бити одведени (Ис. 1, 26–31).

У Ис. 2, 1–5, говори се да из Сиона долази спасење и мир свим народима. У Ис. 2, 2 помиње се појава и узвишење горе Господње где ће се сабирати сви народи. Појавиће се Месија „и судиће међу народима и караће многе народе, те ће расковати мачеве своје на раонике, и копља своја на српове, неће дизати мача народ на народ, нити ће се више учити боју“ (Ис. 2, 4). Тада ће се у то доба ићи „по свјетлости Господњој“ (Ис. 2, 5), а то је идеал оних који хоће да следе Месију.

Дрући пророчки говор садржан је у Ис. 3–4. У Ис. 3, 1–15 прориче се суд над службеним представницима Јерусалима због грехова, а у Ис. 3, 16 – 4, 1 прориче суд над *кћерима Сионским*, због женске таштине. „Изгледа да су ове пророкове речи настале под утиском стања какво је било у првим годинама власти младога цара Ахаза (736–716)“ (Томић 2006: 109). Даље, у Ис. 4, 2–3, пророк говори о појави Месије, Новом Израиљу и Небеском Јерусалиму.

Пето поглавље говори нам о неродном *винограду Господњем*. „Запјеваћу сада драгоме својему пјесму драгога својега о винограду његову. Драги мој има виноград на родну брдашцу. И огради га, и отријеби из њега камење, и насади га племенитом лозом, и сазида кулу усред њега, и ископа пивницу у њему, и почека да роди грожђем, а он роди вињагом. Па сада, становници Јерусалимски и људи Јудејци, судите између мене и винограда мојега, што је још требало чинити винограду мојему што не учиних? кад чеках да роди грожђем, зашто роди вињагом? Сада ћу вам казати што ћу учинити винограду својему. Оборићу му ограду, нека опусти; развалићу му зид нека се погази; Упарложићу га, неће се резати ни копати, него ће расти чкаљ и трње, и заповједићу облацима да не пуштају више дажда на њ“ (Ис. 5, 1–6). Овде пророк алегоријски говори о Изабраном народу (Ис. 5, 7) који не доноси плода какав би требало да донесе, и прети му Божијим судом, односно непријатељским упадом.

Шесто поглавље чини *виђење Господа на високом престољу* и славе Његове, и описује Исаијин позив у пророчку службу. Ово поглавље представља централни део Исаијине теологије.

Седмо поглавље описује Јерусалим у невољи због напада Сираца и Израиљаца. Као спасење пророк види знак од Господа, рођење Месије (Емануила) од Дјеве: „Ето, дјевојка ће затрудњети и родиће Сина, и на-дјенуће му име Емануило“ (Ис. 7, 14). Име Месије значи: „Бог је сишао међу нас“, у Новом Завету је схваћено као место које се односи Пресвету Богомајку Марију, која је при зачећу била Дјева, што је и остала по рођењу Богочовека, Господа нашег Исуса Христа (В. Мт. 1, 23).

Девето поглавље нам описује Месијино рођење, име и царство. „Јер нам се роди дијете, син нам се даде, којему је власт на рамену, и име ће му бити: дивни, савјетник, Бог силни, отац вјечни, кнез мирни“ (Ис. 9, 6). Пророк такође наговештава суд Израилу због безбожничтва: „Јер ће се разгорјети безбожност као огањ, који сажеже чкаљ и трње, па упали густу шуму, те отиде у дим високо. Од гњева Господа над војскама замрачиће се земља и народ ће бити као храна огњу, нико неће пожалити брата својега“ (Ис. 9, 18–19).

Једанаесто поглавље је пророчанство о пореклу Месије по телу из корена Јесејевог, то јест из Давидовог рода: „Али ће изаћи шибљика из стабла Јесејева, и изданак из коријена његова изникнуће. И на њему ће почивати дух Господњи, дух мудрости и разума, дух савјета и силе, дух знања и страха Господњег“ (Ис. 11, 1). Под *Шибљиком* и *Изданком* подразумева се Господ наш Исус Христос, који је по телу потомак Давида и Јесеја. Из Новог Завета знамо да је Христос поседовао горе поменуте особине. „Пророк изображава Месијанско доба сликама рајског мира, среће и склада. То доба ће, као и Давидово царство некада, бити остварено у времену“ (Томић 2006: 121).

Поглавља Ис. 13–23 представљају збирку пророштва против страних народа, и потичу из разних времена Потребно је да знамо да Бог љуби цео свет, а не само Израил, и те чињенице Израил мора да буде свестан.

Поглавља Ис. 24–27 говоре о Божијем суду и коначној победи. Овде је реч о Општем суду, односно Суду над целим светом, као и над сваким појединцем. Неће више бити света какав је нама познат, јер ће се земља затрести у темељу: „Сва ће се земља разбити, сва ће се земља распасти, сва ће се земља усколебати. Сва ће се земља љуљати као пијан човјек, и премјестиће се као колиба, јер ће јој отежати безакоње њезино, те ће пасти и неће више устати“ (Ис. 24, 19–20). Божији циљ је да се људи спасу, а не да их осуди, и управо главе у Ис. 25–27 говоре о славном избављењу.

У Ис. 35 говори се о Последњем суду и спасењу. Многобошци су до Месијиног доласка били слични сувој и неплодној пустињи, а после су, просветљени Његовим делом и даровима, почели да дају добре

плодове, то јест врлине: „Радоваће се томе пустиња и земља сасушена, веселиће се пустош и процвјетати као ружа. Процвјетаће обилно, и веселиће се радујући се и попијевајући; слава Ливанска даће јој се и красота Кармилска и Саронска; та ће мјеста видјети славу Господњу красоту Бога нашег“ (Ис. 35, 1). Малодушни и физички слаби добиће наду (Ис. 35, 3–4). У стиховима Ис. 35, 5–7, помињу се чуда која ће чинити Месија: „Тада ће се отворити очи слијепима, и уши глухима отвориће се. Тада ће хромац скакати као јелен, и језик нијевога пјеваће, јер ће у пустињи проврети воде и потоци у земљи сасушеној. И сухо ће мјесто постати језеро, и земља сасушена извори водени, у стану змајевском, по ложама њиховијем, биће трава, трска и сита“. Ова чуда чинио је Христос. „А Јован чувши у тамници дјела Христова посла двојицу ученика својијех, и рече му: јеси ли ти онај што ће доћи, или другог да чекамо? А Исус одговарајући рече им: идите и кажите Јовану што чујете и видите: слијепи прогледају и хроми ходе, губави чисте се и глухи чују, мртви устају и сиромашнима се проповиједат јеванђеље“ (Мт. 11, 2–5). Доласком својим, Месија ће образовати заједницу верних. У Ис. 35, 8 помиње се да ће многи на светом путу следити Месију, а не само Изабрани, јеврејски народ. На крају се, у Ис. 35, 10, помиње Сион, који у преносном смислу означава Цркву Христову, јер „које искупи Господ, вратиће се и доћи ће у Сион пјевајући, и вјечна ће радост бити над главом њиховом, добиће радост и весеље, а жалост и уздисање бјежаће“. Ово је очигледан приказ Небеског Јерусалима, који исто тако описује и Јован Богослов: „И Бог ће отрти сваку сузу од очију њиховијех, и смрти неће бити више, ни плача, ни вике ни болести неће бити више; јер прво прође“ (Отк. 21, 4).

6. Теологија пророка Исаије

6.1. Теолошка порука пророка Исаије

Од најранијег доба старозаветне историје постојала теологија као егзистенцијални одговор на тајну Божијег деловања у историји и откривења човеку. Она се развијала у различитим формама које су увелико биле условљене различитим животним околностима. На почетку је то било углавном усмено саопштавање и преношење. Међутим, временом је у Израилу све већу улогу почела да игра писана реч и то се одразило на саму теологију. Писана реч, као теолошки исказ, посебно се развила у доба ропства у Вавилону. Тек од тог периода, писана реч преузимала је примат, нарочито после формирања канона. Све више

је тумачење текста Светог Писма давало оквир теологији. Важан моменат за боље разумевање теологије библијских писаца, јесте чињеница да се теологија преносила у оквирима заједнице верујућих.

„Свака озбиљна интерпретација Исаијине теолошке поруке морала би незаобилазно почети од Ис. 6“ (Луџић 2010: 164). Централна тема Исаијине књиге која је извршила утицај не само на теологију VIII века пре Христа, већ и на каснији развој пророчке теологије јесте виђење Господа као јединог Светог у Израиљу. И други тумачи Исаијине књиге имају слично мишљење. Међутим, није случајно што се баш овом поглављу даје посебна предност. Ако се озбиљније позабавимо анализом Ис. 6, можемо уочити да се у њему налазе све значајније одреднице Исаијине теологије, које су само једним делом преузете из прошлости, али су својим већим делом окренуте ка будућности и од утицаја су на теолошку будућност. Најважније теолошку теме у Ис. 6 су виђење Славе Господње и позив Исаији да пророкује и улога Господње речи у историјском догађању. Мада се слична тематика може срести и код пророка пре Исаије, а посебно код пророка после Исаије, ипак ни један од њих није као Исаија на тако јединствен начин обогатио пророчку теологију новим теолошким сазнањима. Многи тумачи који су анализирали шесто поглавље Исаијине књиге сагласни су да оно садржи три важна дела која се могу поставити овако: 1–5 теофанија, 6 –7 посвећење и 8–12 (13) послање.

Шта је у овом поглављу посебно интересантно? Пажљивом оку неће промаћи чињеница да први део (6, 1–5), након тачне временске одреднице почиње глаголом *видети* (*vidjex*), други глаголом *рећи* (*рече*) а трећи глаголом *чући* (*чух*). Сва три глаголска облика су у првом лицу па са једне стране показују наративна обележја поглавља, а са друге стране показују да Исаија није само неми посматрач већ и учесник важног догађаја, јер пажљиво читајући видимо да је Исаија само у почетку био у извесном смислу неми посматрач, да би потом с Божијим допуштењем постао учесник теофаније и на крају извршитељ онога што је видео и што му је било додељено као пророчка служба. Исаијино виђење Господа где као цар седи на престолу окружен војском небеском, које имамо у првом делу (6, 1–5), паралелан је са виђењем Михеја у 1. Цар. 22, 19–22. Разлика је у томе што је Михеј стално у својству посматрача који треба да саопшти оно што је видео, док је Исаија, као што је већ речено постао и активни учесник разговора и стварни извршитељ послања. Код Исаије, преко описа серафима лагано тече опис теофаније према Оном Главном Који седи на престолу, а то је Господ кога Исаија у исто време види и не види. Теофанија даје само опис Господњег престола који је висок и уздигнут,

а то су два важна податка, јер висина означава човекову немогућност за самосталан прилазак престолу, док уздигнутост показује разлику која је између Господњег престола и престола овоземаљских владара. Логичан је закључак да је Господњи престо недостижно узвишен и сасвим другачији од престола свих земаљских владара. Чињеница да Господ седи на њему (престолу) говори нам о Његовом истовременом владарском и судијском положају.

Парадоксална чињеница која се види из теофаније је та да се Господ у њој објављује а практично се не види, јер нам Исаија ништа не говори о виђењу лица Божијег. Тај парадокс је трајно обележје целокупног извештаја у Ис. 6. Тако у сусрету с Богом Исаија има виђење, али оно није никад и физичко виђење Бога, јер човек и не може видети Бога „јер не може човек Мене видјети и остати жив“ (Исл. 33, 20). У опису теофаније Господ се објављује и истовремено остаје сакривен и људима и серафимима којима једно крило служи управо за покривање. Затим се говори о пуноћи, и ту се види Господња присутност не само у теофанији у Светињи, већ такође и на земљи коју испуњава Слава Господња. Тако Господња Слава испуњава шатор и Светињу, а у нашем случају: „скут Му испуњаваше цркву“, испуњавали су Светињу. Потом долазимо до два кључна појма теофаније а то су: слава и тежина. Оба појма се односе на Господа и означавају Његову посебност, а истовремено су то две важне одреднице у Поимању Господа као и у разумевању пророковог задатка и његове теологије.

Појмом: „Свет, Свет, Свет је Господ над војскама; пуна је сва земља славе Његове“, поновљен од стране серафима означава се истинска пунина Господње светости. Дакле, Господ се показује као апсолутна пунина која је другачија од свега осталог. Та Господња различитост од свега створеног огледа се и у Његовом односу према стварности. Само у сусрету с Господом може се доживети Његова светост. Светост се односи само на Божију суштину, односно на оно што Бога чини Богом, па је зато светост искључиво Божије својство које Бог може делимично подарити и другим бићима, па и стварима, и у том смислу може се говорити о светим местима, светим временима, светим људима, светом народу. У библијском смислу светост Божија суштински се разликује од светости човекове. Божија Светост се испољава као снага љубави која је извор Божијег милосрђа, и управо том љубављу Бог води свет, а нарочито Израиљ. Зато Исаија наглашава Господњу светост љубави која се објављује као посебан однос Божији према свету. Бог не допушта да се Њиме манипулише ни у име народа, државе града или Храма, и у том смислу Он остаје неприступачан за оне који би хтели да Га ставе у своју службу и искористе за своје интересе. Господња светост значи

Његову апсолутну слободу коју нико не може смањити ни разорити, а која није на штету других. Треба истаћи да је Господња слава комплементарна Његовој светости. „Према Исаији, Господ је цар и господар свог народа, што такође следи и из других двају делова теофаније (6, 6–7 и 8–13). Гледајући Господа, Његову светост и Његову славу, Исаија заправо види понајвише себе и своје стварно стање пред Богом. У том огледалу Божије величине и светости Исаија спознаје да је човек „нечистих усана“ и да пребива у таквом народу. У том чину спознаје пророк не уздиже себе изнад народа, нити пак своју грешност оправдава грешношћу народа. Из његових речи произилази дубока искреност признања. Својим искреним признањем Исаија најбоље показује разлику између подручја Божијег и људског. Јаз који постоји између онога што је Божије и онога што је људско, по себи је непремостив због Господње узвишености и светости с једне стране, и због човекове грешности и маленкости с друге стране. Исаијина је величина управо у томе што увиђа такав јаз између двају стварности и поставља оправдано питање о могућности и начину његовог премошћавања. Могућност премошћавања јаза између Бога и човека долази из небеског подручја, јер иницијатива почиње из најужег Господњег окружења. Тај чин описан је у другом делу теофаније (6, 6–7). Промена се догађа додиром“ (Лујић 2010: 176–177). То видимо из следећег описа: „А један од серафима долетје к мени држећи у руци жив угљен, који узме са олтара клијештима, и дотаче се уста мојих“. Ово је видив знак поновног успостављања спасоносне комуникације између Бога и човека. То је Божија иницијатива и сам Господ руши препреке које су биле постављене између Њега и човека, а то је у овом случају пророк Исаија као представник рода људског. Исаија, по слободи која му је дата од Бога, може да прихвати или да одбије иницијативу, а од тога даље зависи његова будућност. Божији огањ који је додирнуо Исаијине усне и очишћује безаконје и грех, и чини предуслове за укључивање пророка као сарадника Божијег, сеже заправо дубље – све до његовог срца. Јер управо срце представља суштину човекове личности, место међусобних односа, центар доношења одлука. И управо зато се Господња реч не односи на споредне ствари, већ на средиште човека.

Трећи део теофаније (6, 8–13) представља дијалог између Господа и Исаије. Предуслове за овај дијалог створило је претходно очишћење пророка Исаије. Овде је веома важна чињеница да је Господ тај који позива и оспособљава човека за службу другом. Пророков задатак је преношење речи Божије народу, док је функција Божије речи да доводи до промене, отварања (срца) и обраћење. Народ је стављен пред одлуку да прихвати или да одбије Божију поруку. Али, уколико у на-

роду нема отварања и обраћења, онда нема ни оздрављења. У сваком случају, Господ је тај који води историју и иницира пропаст једних и спасавање других у истом историјском процесу, што је све повезано са човековим слободним опредељењем (слободом коју је Бог даровао човеку као словесном бићу).

6.2. Вера

Вера је једна од важнијих тема у Исаијиној теологији. Његова је заслуга што је ослободио категорију вере од уског схватања где би се она тражила само у повезаности с Храмом, жртвом и у служењу Закону. По Исаијиној теологији, историја није само људска већ и Божија творевина. Као пример вере може нам послужити случај када Исаија од цара Ахаза тражи да не склапа труле компромисе и опасна пријатељства с Асиријом или Египтом, већ од њега тражи веру у Господа као историјског моћног Бога, и на тај начин врши пробој којим вера улази у подручје политике.

Пажљиво читајући Књигу пророка Исаије уочавамо да код њега постоји цео блок пророчанстава, која у ствари чине оквир говора о вери. Код пророка Исаије, вера се остварује и упирањем погледа у дело које ће Господ учинити у будућности, као и омогућавањем његовог остварења. Потребно је веровати да спасење долази из будућности, као и да долази од Господа. А будућност је могућа само поуздањем у Господњу спаситељску моћ. Дакле, вера носи историјске димензије и односи се на Божије обећање и његово остварење.

6.3. Божија праведност

Посебно важна тема пророчке теологије је потреба за *Божијом праведношћу*, и то срећемо код других пророка: Амоса, Михеја и других. Примећујемо исто тако да и „Исаија остаје на црти пророка VII века и по истицању потребе за друштвеном праведношћу“ (Лујић 2010: 190). Пророк примећује да су градом завладали неслога и свађа и грех као у Содому, кога се сада не стиде. Они који треба да воде народ највећи су грешници (В. Ис. 3, 12). Исаија не помиње конкретне људе, јер испред себе има дужи историјски развој који по сили нужности долази до краја, а тај крај је у ствари суд вођама народним који су народни тлачитељи (В. Ис. 3, 13–15). Они који воле неправду и служе јој, удаљују се од Господа, а то наравно значи само једно – удаљавање од извора живота. Они су на путу смрти јер су сами себи затворили будућност, јер њихов живот почива на неправди, и пошто

нема чврстог ослонца неминовно мора да пропадне (В. Мт. 7, 24–27). Пророк жели да нам поручи да зло и неправда немају будућности, док правда има јер је Господ њен гарант.

6.4. Најава Помазаника Господњег

Једно од важних сазнања у Исаијиној теологији јесте најава Помазаника као и остваривање месијанског времена. „Једна од значајних тема Исаијине поруке били су и текстови који се редовно и на разне начине тумачи месијански (7, 10–17; 9, 1–6 и 11, 1–9), јер најављују рођење Детета–Сина и владавину свеопштег мира. Ти одломци чине, заправо, део знатно шире целине Ис. 7–12, која се не баш оправдано назива међу библистима *Књига о Емануилу* због имена неке тајанствене особе, Детета–Сина, који се најављује и среће у текстовима тих поглавља“ (Лујић 2010: 193). Дубљом анализом текста Ис. 7–12, видимо да је овде реч о вери као тврдом поуздању и ослонцу на Господа, јер ће Господ дати знак у подручју антрополошком (В. Пост. 1, 26–27; 2, 7 и 3, 22) а то је рођење Детета–Сина. Да бисмо ово пророчанство разумели, морамо да обратимо пажњу на детаље. Видимо да све почиње тиме што Господ даје знак: „Ето дјевојка ће затрудњети и родиће Сина, и надјенуће му име Емануило“ (Ис. 7, 14). Из текста је уочљиво да се тај догађај односи на будућност, па у том смислу можемо говорити о пророчанству. Овде значајну улогу игра девица уз коју се надовезује одређено деловање, јер је пророк намерно употребио реч девица, а не млада жена. Још једна битна чињеница, коју на први поглед не уочавамо јесте да ће „дјевојка затрудњети и родиће Сина“. Из текста не видимо ко је отац Детету, већ се једноставно износи податак о доласку на свет новог људског бића. Зачеће и рађање долазе од Господа, јер је он Сведржитељ, и зато су се жене које не могу да роде молиле Господу да им удели плодност. „У том теолошком значењу божански се захват уоквирује у образац којим се навешћује зачеће и рођење детета“ (Лујић 2010: 195). Име које се даје детету повезано је са посебним задатком који дете треба у свом животу да обави, па га можемо схватити и као поруку. Познато је да када неко некоме даје име, тиме стиче власт над њим, али исто тако, давањем Божијег имена – Емануил, што значи – С нама је Бог, исказује своју припадност Богу. Ово име с једне стране упућује нас на кризну историјску ситуацију у којој се наша Јудеја с царем Ахазом на челу, али с друге стране има шире значење, јер говори да Бог својом делатном присутношћу веома поуздан ослонац, како појединцу тако и народу у целини. Од њих се тражи само једно – *вера*. Без обзира на чињени-

цу на неверовање цара и његово ослањање на човечију помоћ у виду лажних (неискрених) савеза и моћ оружја, Господ ће увек бити са оном мањином која се узда у Њега. Божија присутност, о којој говори пророк, не односи се на неки историјски догађај или природну појаву, већ да ће Бог бити са човеком, односно да ће бити у човеку. Уз дете постоји још једно врло значајно обележје: „Масло и мед јешће, докле не научи одбацити зло и изабрати добро“ (Ис. 7, 15). Ова храна се може схватити као храна есхатолошког времена, али и као храна коју ће људи користити у неком кризном раздобљу. Библисти ипак сматрају да се овде ради о есхатолошком времену у коме ће се Дете–Син као израз Божије присутности хранити управо том храном. У вези с тим начином исхране је и необична моћ Детета: познање добра и зла, а читајући Свето Писмо, у књизи Постање, видимо да се то познање односи на самог Господа (В. Пост. 2, 16–17; 3, 22). Он је све дао човеку, сем дрвета познања добра и зла: „Једи слободно са сваког дрвета у врту; Али с дрвета од знања добра и зла, с њега не једи; јер у који дан окусиш с њега, умријећеш“ (Пост. 2, 16–17). Божија присутност у Детету показале се управо у ономе што је било трагично за Адама и Еву, јер, осим што ће имати моћ да разликује добро и зло, Оно ће се определити за добро. Зато улога и име Детета говоре ко је Дете–Син и који је Његов значај за човечанство. Данас постоји доста различитих и опречних тумачења овог пророчанства, а посебно *жене* и *Дешеша–Сина*. Једно од важних мишљења је хришћанско, од кога не одступа цео низ егзегета, а које се темељи на Мт. 1, 23, по коме је *жена* из пророчанства Марија, а *Деше–Син* Исус. Друго мишљење је претпоставка да је жена из пророчанства супруга пророка Исаије, па је према томе и Емануил заправо пророков син. Поставља се питање: ако су отворено и без скривања наведена имена Исаијина два сина, због чега би у овом случају било друкчије? Па и зашто би Исаијин син требало да буде знак цару Ахазу? Зашто пророк говори о девици, а не о жени? Неки су у покушају да разреше недостатак података о Емануилу повезали младу жену са митом, представљајући је као митолошку мајку божанског детета. Заједничко свим покушајима интерпретације пророчанства о Емануилу су покушаји да се одреди историјско место, као и особе на које се пророчанство односило. Свето пада у воду, јер се оно чега нема не може ни извући из текста.

Често људи заборављају да пророчка порука није историјски извештај, без обзира на то да ли темељила на историјским догађајима и личностима. Пророчка порука живи од будућности, јер пророци ту будућност проживљавају пре него што се деси и објављују је, а без њих би тешко било видети пут у будућност.

Сада ћемо обратити пажњу на следећи текст: „Али се неће онако замрачити притијешњена земља као прије кад се дотаче земље Завулонове и земље Нефталимове, или као послѣје кад досађиваше на путу к мору с оне стране Јордана Галилеји незнабожачкој. Народ који ходи у тами видјеће видјело велико, и онима који сједе у земљи гдје је смртни сјен засвијетлиће видјело. Умножио си народ, а нијеси му увеличао радости; али ће се радовати пред тобом као што се радују о жетви, као што се веселе кад дијеле плијен. Јер си сломио јарам у ком вуцијаше, и штап којим га бијаху по плећима и палицу насилника његова као у дан Мадџански. Јер ће обућа сваког ратника који се бије у граји и одијело у крв уваљано изгорјети и бити храна огњу. Јер нам се роди Дијете, Син нам се даде, Којему је власт на рамену, и име ће му бити: дивни, савјетник, Бог силни, отац вјечности, кнез мирни“ (Ис. 9, 1–6).

Спона између овог и претходног текста (7, 10–17) јесте појам *Син*. Проучавајући текст 9, 1–6, видимо да је састављен од три дела: 9, 1–2; 3–5; 5–6. Први део нам показује резултат Божијег спаситељског подухвата, и ту видимо да слава долази насупрот понижењу, светло насупрот тами, пунина радости насупрот жалости. Други део описује догађај спасења и у вези је са оним првим делом. Појмови: слава, светло и веселе који су овде споменути имају узроке у чињеници да је Бог сломио јарам ропства, да је привео рат крају и благоизволео да се роди Дете–Син. Трећи део се бави Дететом–Сином које има необично име, знаке и задатак.

Завршетак текста говори нам да је љубав Господа над војскама узрок спасењске промене. Из првог дела текста видимо да спаситељска делатност Божија доноси славу, светло и пунину радости. Следеће што уочавамо је промена: Бог допушта да слава израсте из понижења, светло да заблиста из таме, радост да заблиста из жалости. Бог је тај који лако мења ситуацију, и из стања незнања долазимо у стање спасења и среће. Према Пост. 1, тама и светлост обележавају Божију творачку делатност, где Бог успешно раздваја светло од таме стварајући тако из хаоса уређен свемир; тако ће и на крају Бог победити ноћ која представља време непријатеља, јер зора означава почетак Божије победе, као што и описује Свето Писмо Новог Завета: „Јер као што муња сине с неба, и засвијетли се преко свега што је под небом, тако ће бити и Син Човјечији у свој дан“ (Лк. 17, 24). У теологији старозаветних пророка Господња историјска делатност ставља се у Његов судијски однос где ће се сусрет с Њиме догодити као сусрет са светлом, јер ће то за једне бити светло, а за друге тама или осуда, која представља Божију одсутност, а све је то у зависности од тога за шта су се људи определили у овом кратком и пуном патњи овоземаљском

животу. Бог нам отвара врата светлости својим речима које упућује преко пророка, а касније преко Детета–Сина кога пророк најављује. „Спасење се најављује најпре у оквиру историјско–политичких догађаја који ће уследити. Они ће се видети као Божија ослободитељска делатност, где ће Господ сломити јарам као знак ропства и невоље који су с тиме били повезани. Свако свођење човековог достојанства на ниво животиње изазива човековог Творца, који је човеку подарио посебно достојанство“ (Лујић 2010: 201). Само слободан човек може осетити своје људско достојанство даровано му од Господа.

„Друга Божија акција односи се на уништавање рата као озрачја у коме човек такође губи своје људско достојанство, јер ратом немилосрдно истребљује другог човека проглашавајући га својим непријатељем. Уништавање рата приказано је сликовито уништавањем ‘бојне обуће’ и спаљивањем свега што је натопљено крвљу“ (Лујић 2010: 201). Ево како пророк пише о томе: „И судиће међу народима, и караће многе народе, те ће расковати мачеве своје на раонике, и копља своја на српове, неће дизати мача народ на народ, нити ће се више учити боју“ (Ис. 2, 4). Пошто су остварена наведена два предуслова (уништење ропства и рата), ствара се предуслов за рађање Детета које је Син. Сав догађај са Дететом–Синем приказује нам Господњу љубав према верном народу, јер само Господ може да дарује Дете–Сина и да од Њега начини Чудесног Саветника, Бога Ратника, Оца Вечног и Кнеза Мира.

Трећи део Ис. 11, 1–9 говори нам о Помазанику и Његовом царству мира. Текст садржи више различитих тема, али све њих сједињује свеопшти мир који обухвата земљу, људе и животиње. Све је сконцентрисано код „Шибљике из стабла Јесејева“ која доноси свеобухватне промене на земљи. Погледајмо текст: „Али ће изаћи шибљика из стабла Јесејева, и изданак из коријена његова изникнуће. И на њему ће почивати дух Господњи, дух мудрости и разума, дух савјета и силе, дух знања и страха Господњег. И мирисање ће му бити у страху Господњем, а неће судити по виђењу својих очију, нити ће по чувењу својих ушију карати. Него ће по правди судити сиромасима и по правници карати кротке у земљи, и удариће земљу прутом уста својих, и духом усана својих убиће безбожника. И правда ће му бити појас по бедрима, и истина појас по обојцима. И вук ће боравити с јагњетом, и рис ће лежати с јаретом, теле и лавић и угојено живинче биће заједно, и мало дете водиће их. И крава и медвједица заједно ће пасти, млад њихова лежаће заједно, и лав ће јести сламу као во. И дијете које сиса играће се над рупом аспидином, и дијете одбијено од сисе завлачиће руку своју у рупу од змије василинске.

Неће удити ни потирати на свој светој гори мојој, јер ће земља бити пуна познања Господњег као море воде што је пуно“ (Ис. 11, 1–9). Библисти текст деле на два дела: 11, 1–5 и 11, 6–9. У првом делу (11, 1–5) видимо опис новог Божијег подухвата у континуитету и дисконтинуитету са Давидовом династијом, док у другом делу видимо резултат владавине „Шибљике из стабла Јесејева“. Пророк је узео симболе из природе. Истицањем пања, пророк нам говори да је стабло труло и одсечено, али је ипак корен здрав, јер ће из тог корена изнићи шибљика. У пренесеном значењу, Господ из наизглед безизлазне ситуације даје излаз. Нови изданак, „Шибљика из стабла Јесејева“, поседоваће мноштво харизми, не ради себе, већ ради других којима је и послата. Она има првенствено задатак да заштити најугроженије, али исто тако и да суди силницима и безбожницима, који ће извршити „својом речју“ и „својим дахом“. Други део (11, 6–9) је благодарење новог света који наступа с доласком „Шибљике из стабла Јесејева“, и упућује нас на идилу новог раја који ће бити успостављен. Свеопшти мир не укида разлике које и даље постоје, али оне више не представљају опасност за другог. Опет у тексту налазимо Дете које ће имати главну реч, зла више неће бити, а земља ће бити испуњена богопознањем. Многи библисти су у тим текстовима видели пророчанство о доласку Помазаника као коначног Божијег посланика, јер ће он бити посебно обдарен за задатак који ће му бити дат. А тај велики догађај доћи ће из будућности која почиње у пророково време. Пророку Исаији је важно да упозори да Господ своје дело спасења није изводио само у прошлости, нити га изводи само у садашњости, већ ће га изводити и у будућности, где ће се десити и највеће чудо. Догађај спасења из будућности биће дело Духа Господњег који ће ући у историју и помоћу Детета–Сина завршити величанствени Божији наум у свечовечанску корист.

7. Закључак

За Књигу пророка Исаије можемо рећи да је својеврсна библиотека пророчких списа. Исто тако, Књига пророка Исаије представља најдубљи увод у тајну Христа, што потврђује њена проширена употреба од стране Новог Завета. Исаијин значај за старозаветну теологију је тај, што је он отворио историју Израиља према будућности стављајући велики догађај спасења у будућност. А тај догађај је везан за рођење Детета–Сина. Иако је Његово рођење везано за девицу, а Његов простор деловања историја, ипак Његове ознаке допиру у подручје божан-

ског. Његова појава је знак наде народима Исаијиног доба, али је исто тако знак наде и будућим нараштајима.

Треба истаћи да је теологија пророка Исаије обојена је сионским предањима и његов теолошки говор везан је за град–државу (Полис) у коме је он боравио. Јерусалим (7, 1–8) и Давидова династија (2. Сам. 7) су изабрани за остварење Божијег спасењског плана и зато уживају Његову заштиту. А све је, опет, условљено вером: ако не будете веровати, нећете се одржати (7, 9). Иако неверовање узрокује разна зла и за собом повлачи казне, пророк је уверен да казна, иако ће уништити људску охолост, ипак неће проузроковати нестанак целог народа: биће спасен остатак, понизни, верни и сиромашни (8, 16–18); односно они који се нису уздали у мртве идоле већ у Бога (6, 11–13; 10, 19–21; 28, 5–6). Зато је у његовој књизи посебно истакнуто значење Сиона, где ће се у будућности десити величанствено Божије дело, јер ће Сион постати стециште народа и местом наде за васколико човечанство.

* * *

Библиографија

Извори:

Библија или Свето Писмо Стараго и Новога завјета (1974), (превод Старог завјета Ђ. Даничић и превод Новог завјета В. С. Караџић), Британско и инострано библијско друштво, Београд.

Biblija – Stari i Novi zavjet (1968), (prevod: Stari zavjet (osim Petoknjižja i Psalama): na temelju rukopisa A. Sović; Petoknjižje – S. Grubišić; Psalmi – F. Gas; Novi zavjet: Lj. Rupčić), Stvarnost, Zagreb.

Литература:

Brown, R. E., Castelot, J. J., Fitzmyer, J. A., Kselman, J. J., McKenzie, J. J., Stanley, D. M., Suelzer, A., & Vawter, B. (1993), *Biblijska teologija Starog i Novog zavjeta*, (prevod: M. Zovkić), Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Дрејн, Ц. (2003), *Увођење у Сџари завеш*, (превод: Б. Ђукић), Слио, Београд.

Ердељан, М. (2008), *Увод у Свето писмо Сџарога завеша: посебни увод*, Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, Србиње – Београд.

Куган, М. Д. (прир.) (2006), Оксфордска историја библијског света, (превод: Д. Стефановић), Слио, Београд.

Лујић, В. (2004), *Starozavjetni proroci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Милин, Д. (1994), *Сџарозавешна историја*, Матица српска, Нови Сад.

Поповић, Д. (1908), *Лекције из Св. Писма: Пророчке књије Сџ. Завеша*, Нова штампарија – Давидовић, Београд.

Rebić, A. (1982), *Prorok – čovjek Božji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Rebić, A. (1996), *Središnje teme Staroga zavjeta – biblijskoteološki pregled starozavjetne poruke*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Соколов, Д. (1969), *Библијска историја*, (превод: Б. Н. Јовановић), „Православље“, Београд.

Томић, И. (2006), *Сџарозавешни пророци: служба пророка и пророчке књије*, Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, Србиње – Београд.

Томић, С. (1987), *Veliki proroci*, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb.

Harrington, W. (1993), *Uvod u Stari zavjet – Spomen Obećanja*, (prevod: M. Zovkić), Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Примљено: 2. 9. 2015.
Одобрено: 15. 10. 2015.

THE THEOLOGICAL THEMES IN THE OPUS OF PROTO–ISAIAH

Stevica P. Matko

Faculty of Orthodox Theology,
University of Belgrade

***Summary:** Through the description of the prophetic ministry and life of the Holy Prophet Isaiah, along with an analysis of the biblical text, this paper presents the most important theological themes in the work of Proto–Isaiah (Is 1–39).*

The prophetic ministry demanded the whole man who had to announce God's message faithfully, honestly and courageously, because the prophet serves the Word, keeps and proclaims it regardless of the consequences, as can be seen from the description of Isaiah's life.

The book of the Prophet Isaiah is full of messianic places, and thus some call it an Old Testament gospel. The most important theological themes in the work of Proto–Isaiah are seeing the glory of the Lord and the call to Isaiah to do prophesying (Is 6), and the role of the Lord's words in the historical event. With God's permission, from the silent observer Isaiah becomes the participant in Theophany and eventually the doer of what he saw and what he was assigned to him as a prophetic service. From major theological themes there are also religion, justice, the announcement of Christ and the realization of the Messianic time i. e. and the announcement of the Day of the God's arrival that will be a salvation day for ones, and a doom day for others.

The Holy Prophet Isaiah is significant for the Old Testament theology because he made the history of Israel open to the future, announcing the great event of salvation (the birth of the Child–Son).

Key words: Prophetic service, St. prophet Isaiah, Messianic places, Child–Son, Anointed.